

שאלות ותשובות לסיכום מסכת יבמות

פרק ראשון; דף ב

א. אלו נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום? כיצד הן פוטרות ובלאו אופנים אינן פוטרות?

במשנתנו שנינו חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום (כדברי בית הלל ולא כבית שמאי המחייבים את הצרות ביבום. משנה יג.); שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים – שתייהן אינן מתיבמות ולא חולצות; –

בתו, בת בתו, בת בנו, בת אשתו, בת בנה, בת בתה, חמותו, אם חמותו, אם חמיו, אחותו מאמו, אחות אמו, אחות אשתו, אשת אחיו מאמו, אשת אחיו שלא היה בעולמו, כלתו.

ישנה אשה נוספת הפוטרת צרתה; אמו שאינה אשת אביו, כגון אנוסת אביו שנפלה לפניו ליבום. ואולם מקרה זה לא יתכן להיות באופן המותר אלא רק כשעבר האב ולקחה באיסור – לרבי יהודה האוסר לישא את אנוסת אביו, או באופן שאביו אנסה לאחר שהיתה נשואה לאחיו [ולכך לא מנתה אותה המשנה שאין מקרה זה הווה באופן המותר. אכן לוי הוסיפה על מנין הנשים שבמשנה. עפ"י גמרא להלן ט-י].

לדברי רבי עקיבא שאין קדושין תופשין בחייבי לאוין, אף נשים האסורות בלאו שאין בהן כרת פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום (כן מבואר בירושלמי (מובא בשו"ת הרשב"א ח"ו יט, וע"ש גם בס' כא), וכ"ה בתוס' י. וע' באבי עזרי סוטה ב,ב).

לרב ולרב אסי יש עוד שתי נשים הפטורות מיבום וחליצה ופוטרות צרותיהן; סוטה ואילונית (ויתבאר להלן). ולריש לקיש (יא) ישנה אשה נוספת; החולץ ליבמתו וחוזר וקידשה ומת בלא בנים – פטורה ופוטרת צרתה מהחליצה והיבום. [והתנא לא שנאן משום שאין בהן אפשרות של צרת-צרה].

א. נחלקו הראשונים בדין בת אשתו-ארוסה, האם אסורה מהתורה ופטורה מן החליצה ומן היבום ופוטרת צרתה (ערמב"ם איסור"ב ב,ז), או שמא לא אסרה תורה אלא בת אשתו מן הנשואין (עתוס' כאן ולהלן צו). [אבל מדרבנן יש לומר שאף להתוס' אסורה. אמרי בינה אה"ע ה].

ב. מי שגירש את אשתו על מנת שלא תנשא לראובן, והלכה ונישאת לאחי ראובן ומת ונפלה לפני ראובן – אינה פוטרת צרתה (ראשונים; ועתוס' י. שלפי דרשת רבי פוטרת צרתה, שסוף סוף אין אנו קוראים בה 'ולקחה'). ונחלקו הראשונים אם היא עצמה חולצת שהרי יש כאן זיקת יבום ודבר אחר מונעה (רשב"א) או פטורה מחליצה כיון שאינה עולה ליבום (כן נוטה דעת הרמב"ן).

ג. המקדש אשה 'לאחר שלשים' ובא אחר בתוך שלשים וקידשה ומת ונפלה לפני אחיו; כתב האבני-מילואים (מ סק"י) שאם ננקוט קדושין תופשים ביבמה הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום מפני שלאחר שלשים נעשית אשת איש מאליה. [והקשה מדוע לא שנו במשנה גם את זו שהיא פטורה ופוטרת צרתה]. ובספר אור שמח (קונטרס זיקה, יח) נקט שאינה פטורה מן החליצה, ובכל אופן אינה פוטרת צרתה מפני שבשעת נפילה עדיין לא היתה אשת איש.

ד. היתה הערוה חציה-שפחה-חציה-בת-חורין, כתבו אחרונים שגם לדעת הסוברים שחציה-שפחה זקוקה ליבום, אינה פוטרת צרתה מפני שאין קידושיה קידושין גמורים [לחייב עליהם מיתה ב"ד] כקידושי צרתה (עפ"י חלקת מחוקק מד סק"ג; ואבני מילואים סק"ה; מנחת חינוך תקצת. וע' אמרי בינה אה"ע כג).

ה. נעשית 'ערוה' לאחר שנפלה ליבום, כגון שנשא היבם את אחותה אחר שנפלה לפניו – פטורה מן החליצה ומן היבום (כמפורש להלן ח. שעל זה הוצרך קרא ד'עליה'. ויש תולים נידון זה במחלוקת התנאים אם יש זיקה אם לאו. ויש שמחליקים אם קידש את אחותה או נשאה. ע' בשו"ת הרשב"א ח"א שנח). ואולם צרתה אינה נאסרת מהתורה כי בשעת נפילה לא היתה צרת ערוה (כן כתבו התוס' כו: ד"ה וחליצה. ותו"י ח. יג: וראשונים ל: עפ"י ירושלמי ג,א). יש מי שתלה זאת במחלוקת אמוראים ביבמה שהותרה ונאסרה, אם איסור אשת-אח נפקע לגמרי בשעת נפילה אם לאו (ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א קטז). ויש מי שכתב שלפי תירוץ אחד בגמרא (ת. שהכתוב 'עליה' הוצרך לאופן זה, על כרחך גם הצרה אסורה. ורק לרבי הצרה מותרת (עפ"י אור לציון ח: ד"ה ורבנן). ויש סוברים שהאשה נעשית 'צרת ערוה' אף לאחר מיתה ונאסרת (ערש"י כו: פסקי ריא"ז ג,ב. וע"ע אור שמח קונטרס זיקה יב"ח).

כיצד פוטרות צרות-צרותיהן? – אחת מכל העריות הללו שהיתה נשואה לאחיו ומת, ונתיבמה צרתה לאחיו השני, ומת גם הוא ולו אשה אחרת – כשם שצרת הערוה פטורה כך צרתה פטורה, וכן לעולם.

אותן חמש עשרה נשים, אם נתגרשו קודם מיתה בעליהן – צרותיהן מתיבמות [ולפי דעה אחת צרותיהן אסורות, שהנישואין מפילים, כדלהלן יג]. וכן אם מיאנו או שנמצאו אילוניות והרי בטלו קידושיהן למפרע – צרותיהן מתיבמות [ואי אתה יכול למצוא מיאון או אילוניות בחמותו ובאם חמותו ובאם חמיו – שהרי כבר ילדו].

א. לדברי רבי ישמעאל (נדה נב.) שייך מיאון בקידושי קטנה אפילו כבר גדלה ונולדו לה בנים (תוס').

ב. בתוספתא אמרו בין שנמצאו איילוניות בחיי האב בין לאחר מותו. ומכאן דחו התוס' תירוץ הר' אברהם מבורגויילה שרק אם נמצאו בחייו והקפיד אינה מקודשת אבל לאחר מיתה שמה אם היה קיים לא היה מקפיד.

ויש סוברים שאפילו מצאה איילוניות בחייו צריכה גט מדרבנן (רבנו תם, עפ"י מה שנוקטים כרבא שמשנתנו מדברת אפילו בשהכיר בה. והובאה דעה זו בשו"ע מד,ד). ויש סוברים שלהלכה צריכה גט מהתורה ואין כאן ביטול הקדושין למפרע (עפ"י רמב"ם אישות ד,י. וע' הסבר שיטתו בשער המלך יבום ו,כא; אור לציון כאן).

היכולה למאן ולא מיאנה [שקידושיה אינן אלא מדרבנן] – צרתה חולצת ולא מתיבמת [ואין מועיל מיאונה עתה. עפ"י גמרא להלן יג.].

דיני צרת סוטה וצרת אילוניות צרת ממאנת וצרת מחזיר גרושתו – יתבארו אי"ה לקמן יא-יב.

דף ג

ב. מהם המקורות לפטור ערוה וצרתה וצרת-צרתה מן היבום?

קמד